

PRIOLOG PROUČAVANJU UTJECAJA PRILIKA U OBITELJI NA RAZVOJ NEKIH OSOBINA LIČNOSTI

Ankica Hošek
Zrinka Lučić
Sanja Radaković

Originalni znanstveni rad

Fakultet za fizičku kulturu
Sveučilišta u Zagrebu

UDK: 376.58

Sažetak

Na uzorku od 464 djeteta oba spola, u dobi od 11 godina prikupljeni su podaci o 37 karakteristika uvjeta života u obitelji i o 6 konativnih karakteristika u djece (efikasnost mehanizma za: 1. regulaciju reakcija obrane, 2. reakcija napada, 3. organskih funkcija, 4. koordinaciju regulativnih funkcija, 5. integraciju regulativnih funkcija i 6. regulaciju aktiviteta). Kanoničkom korelacijskom analizom i kvazikanoničkom analizom kovarijanci dobijena je niska, ali statistički značajna veza između obiteljskih prilika i osobina ličnosti djeteta. Ova se veza mogla pripisati povoljnom utjecaju dobrih interpersonalnih odnosa u obitelji i angažiranosti roditelja u odgoju i obrazovanju djeteta na njegovu konativnu efikasnost.

1. UVOD

Porodica je jedan od osnovnih faktora koji utječu na razvoj ličnosti djeteta i prva socijalna sredina u koju je integrirano. Obilježja porodice doživjela su značajne promjene razvojem i mijenjanjem društva i civilizacije čiji je sastavni dio, što se nužno odrazilo i na njezino funkcioniranje u okvirima odgojnih utjecaja na dijete. Specifičnosti porodice kao male zajednice su neposrednost odnosa, direktna usmjerenost i dugotrajnost njezinih utjecaja na dijete, a posebno na emocionalni razvoj ličnosti djeteta i zbog izrazito spontanosti prisnih odnosa između članova porodice. "Porodična sredina po svom prirodnom položaju predstavlja 'neminovnu' okolinu za dijete za razliku od svih drugih koje su ili 'izabrane' ili 'prihvaćene' okoline."*

Drugim riječima, dijete je, ustvari, prisiljeno živjeti u datoj porodici bez obzira na to da li ona ima uvjete za poticanje njegovog pozitivnog razvoja. Snaga njezinog utjecaja očituje se i u nenamjernom ili funkcionalnom djelovanju. Naime, na život djeteta u obitelji utječu i takve okolnosti u čijoj osnovi nema nikakve odgojne namjere, pa se tako porodični odgoj ostvaruje pod utjecajem cjelokupnog načina života porodice (Dobrenić, T., Poldrugač, V., Singer, M., 1975). Može se pretpostaviti da su upravo takvi nenamjerni utjecaji ujedno i najčešći, a nastaju kao rezultat čitavog niza faktora. J. Svetina npr. navodi negativne utjecaje i pojave koje ometaju i mijenjaju kvalitetu odgojnog djelovanja porodice: "a) radna preopterećenost mnogih žena i majki; b) prezaposlenost roditelja zbog materijalnog obezbjeđenja porodice; c) alkoholizam; d)

* Dobrenić, T., Poldrugač, V., Singer, M. (1975): Porodične prilike maloljetnih delinkvenata. Defektologija, XI, 1:3-4.

mnogobrojna neurotična oboljenja u porodicama; e) neupućenost mnogih roditelja o vaspitnim načelima, ciljevima, načinima i spoznajama; f) neupućenost roditelja o tjelesnom i duševnom rasteњу djece, nepoznavanje dječjih osnovnih potreba; g) mnogi roditelji ni sami nemaju određene čvrste i vrednosno prihvatljive životne filozofije, dakle - i sami su spoznajno dezorijentirani; h) problem za sebe predstavljaju različite vrste djelomičnih, nepotpunih (razvedenih) porodica; i) u našem društvenom prostoru sve više narastaju i potpuno slobodno i nesmetano bujaju najrazličitije vrste i oblici kulturnog korova..."*

Navedeni problemi ne mogu se povoljno odraziti na porodični život ili pak stvoriti pozitivnu atmosferu u porodici, ugodnu "emocionalnu klimu" i prisne interpersonalne odnose između svih članova porodice, što su nužni uvjeti za normalni razvoj djetetove ličnosti. Odnos i stavovi roditelja prema djeci smatraju se gotovo centralnim izvorom pozitivnih i negativnih utjecaja, što je i logično, uz napomenu da su oni, ustvari, i odraz prilika u porodici. Tako D. Krech i R. S. Crutchfield navode da "stavovi određuju glavne obrasce odnosa roditelji - dijete, s tim što su neki povoljni za optimalan razvoj, a drugi štetni."**

Pri tome nabrajaju i neke negativne utjecaje, kao što su: odbacivanje djeteta, "materinjska prezasićenost", pretjerano stroga disciplina, nedosljedna i nedovoljna disciplina i pretjerano strogi moralni standardi (D. Krech, R.S. Crutchfield, 1978).

* prema E. Kamenov (1987): Predškolska pedagogija. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, str. 77.

** D. Kreč, R. Kračfild (1978): Elementi psihologije. Naučna knjiga, Beograd, str. 651.

Dijete izloženo takvom negativnom djelovanju, koje samim tim što potječe iz porodice ukazuje na to da je sistematično i trajno, ne može razviti pozitivne osobine ličnosti. Zbog toga je nužno proučavati relacije između utjecaja porodice i formiranja ličnosti djeteta i na osnovu njih pokušati preventivno djelovati ili na vrijeme otkrivati nastale deformacije.

Cilj ovoga rada je otkrivanje utjecaja nekih prilika u obitelji, u ovom slučaju socijalnog statusa i nekih karakteristika odnosa u obitelji, na razvoj osobina ličnosti djeteta.

2. METODE

Istraživanje povezanosti između obiteljskih uvjeta života i konativnih karakteristika djece provedeno je na uzorku od 464 djeteta, oba spola, stara 11 +_ 0,5 godina.

Konativne karakteristike registrirane su pomoću ovih šest testova konstruiranih na temelju kibernetičkog modela konativnih funkcija (Momirović, Horga i Bosnar, 1982):

1. ALPHA - skala za procjenu efikasnosti mehanizma za regulaciju reakcija obrane
2. SIGMA - skala za procjenu efikasnosti mehanizma za regulaciju reakcija napada
3. HI - skala za procjenu efikasnosti mehanizma za regulaciju organskih funkcija
4. DELTA - skala za procjenu efikasnosti mehanizma za koordinaciju regulativnih funkcija

5. ETA - skala za procjenu efikasnosti mehanizma za integraciju regulativnih funkcija
6. EPSILON - skala za procjenu efikasnosti mehanizma za regulaciju aktiviteta. Svi primijenjeni testovi su modificirane verzije testova konstruiranih pod istim modelom koji je bio namijenjen ispitivanju odraslih osoba. Modificirane verzije ovih testova, osim što su čestice pretvorene u binarnu formu, prilagođene su djeci prepubertetske dobi i to tako što su eliminirane čestice za koje su autori smatrali da su neprimjerene mlađim ispitanicima. Ostale su preformulirane tako da većini djece budu razumljive.*

Svi testovi, izuzev testa EPSILON, skalirani su tako da veća vrijednost tendira prema patološkim crtama ličnosti. Veća vrijednost na testu EPSILON ukazuje na smanjen aktivitet, odnosno introverziju.

Karakteristike uvjeta života u obitelji ispitane su Upitnikom o uvjetima života u obitelji učenika II (Bašić i Rusan, 1989). Upitnik sadrži 37 varijabli kojima su opisane sve karakteristike uvjeta života u obitelji:

1. S kim ispitanik živi
2. Da li su roditelji živi
3. Da li roditelji žive zajedno
4. Da li su roditelji razvedeni
5. Broj djece u obitelji
6. Red rođenja ispitanika
7. Da li roditelji rade u inozemstvu
8. Tko se bavi djetetom za boravka roditelja u inozemstvu
9. Stanarski odnos
10. Komfor stana
11. Da li ispitanik ima prostor za učenje
12. Mjesečni prihod domaćinstva
13. Odnosi u obitelji
14. Svađe i fizička razračunavanja u obitelji
15. Da li roditelji prekomjerno piju
16. Da li drugi članovi obitelji prekomjerno piju
17. Skitnja u obitelji
18. Nerad u obitelji
19. Osuđivanost oca
20. Osuđivanost majke
21. Osuđivanost drugih članova obitelji
22. Aktivnost roditelja na odgoju ispitanika
23. Aktivnost roditelja na obrazovanju ispitanika
24. Informiranje roditelja o djetetu u školi
25. Tko se pretežno bavi odgojem ispitanika
26. Da li roditelji savjetuju dijete
27. Da li roditelji nagrađuju dijete
28. Da li roditelji postavljaju prevelike zahtjeve djetetu
29. Da li je dijete pod čvrstom kontrolom
30. Da li roditelji fizički kažnjavaju dijete
31. Da li roditelji verbalno kažnjavaju dijete
32. Da li roditelji opravdavaju neprihvatljive postupke

* Podaci o metrijskim karakteristikama ovako modificiranih testova nalaze se u radovima S. Horga, K. Momirovića, K. Bosnar i F. Prata u "Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u osnovnoj školi, uvjeti života u obitelji i model pedagoškog tretmana" - studijski projekt, Fakultet za defektologiju, Zavod grada Zagreba za socijalni rad i Sveučilišni računski centar, Zagreb, 1989.

33. Da li roditelji društveno izoliraju dijete
 34. Da li roditelji biološki lišavaju dijete
 35. Da li roditelji potiču sportsku aktivnost djeteta
 36. Da li roditelji potiču kulturno-umjetničku aktivnost djeteta
 37. Da li roditelji potiču društveno korisnu aktivnost djeteta

Sve ove karakteristike nalaze se na uređenim kategorijama koje su skalirane tako da veća vrijednost predstavlja povoljniju situaciju u obitelji. Varijable su kolekcionirane prema modelu po kojem su obiteljski uvjeti definirani kao: 1. struktura obitelji (1-6 varijabla), 2. socio-ekonomski status obitelji (7-12 varijabla), 3. odnosi u obitelji i sociopatološke pojave (13-21 varijabla) i 4. aktivnost roditelja u odgoju i obrazovanju djeteta (22-37 varijabla).

Relacije između skupa od 6 konativnih varijabli i skupa od 37 varijabli obiteljskih uvjeta izračunate su kanoničkom

korelacijskom analizom (Hotteling, 1936) i kvazikanoničkom analizom kovarijance (Momirović, Dobrić i Karaman, 1983). Također su izračunate i relacije između rezultata dobijenih pod kanoničkim i kvazikanoničkim modelom.

3. REZULTATI I DISKUSIJA

Interpretacija dobijenih rezultata učinjena je na osnovu podataka koji su prikazani u tabelama i to:

* kroskorelacija između varijabli obiteljskih prilika i konativnih karakteristika (tabela 1)

* kanoničke i kvazikanoničke korelacije između ovih skupova varijabli i korelacija između kanoničkih i kvazikanoničkih faktora u svakom od analiziranih skupova (tabela 2)

* strukture kanoničkih i kvazikanoničkih faktora i kanoničkih i kvazikanoničkih koeficijenata (tabela 3)

Tabela 1

Kroskorelacije obiteljskih prilika i konativnih karakteristika djece

	EPSILON	HI	ALPHA	SIGMA	DELTA	ETA
1. S kim dijete živi	-.01	.04	.02	-.07	-.02	-.02
2. Da li su roditelji živi	-.05	.01	-.02	-.07	-.04	-.03
3. Da li roditelji žive zajedno	-.02	.02	.02	-.05	-.04	-.02
4. Da li su roditelji razvedeni	.00	.03	.04	-.01	-.02	-.01
5. Broj djece u obitelji	.08	-.12	-.06	-.04	-.07	-.03
6. Red rođenja ispitanika	.10	-.06	-.06	-.02	-.08	-.02
7. Da li roditelji rade u inozemstvu	.01	-.03	-.02	-.01	.01	.01
8. Tko se bavi ispitanikom dok su roditelji u inozemstvu	-.01	-.00	-.01	-.04	.01	.01
9. Stanarski odnos	-.01	.03	-.01	.03	.05	-.03
10. Komfort stana	.08	-.10	-.05	.02	-.09	-.10
11. Prostor za učenje	.10	-.10	-.09	.01	-.09	-.08
12. Mjesečni prihod obitelji	.05	-.05	-.05	.06	-.07	-.04
13. Odnosi u obitelji	-.02	-.08	-.04	-.04	-.14	-.13

nastavak tabele 1

	EPSILON	HI	ALPHA	SIGMA	DELTA	ETA
14. Svađe i fizička razračunavanja u obitelji	-.04	-.09	-.10	-.04	-.18	-.11
15. Roditelji prekomjerno piju	.07	-.10	-.08	.01	-.07	-.10
16. Prekomjerno piju drugi članovi obitelji	.03	-.03	-.07	-.06	-.10	-.05
17. Skitnja u obitelji	.01	-.05	-.03	.06	-.06	-.04
18. Nerad u obitelji	.05	-.02	.01	.05	-.00	-.05
19. Osuđivanost oca	-.00	-.07	-.09	-.00	-.06	-.10
20. Osuđivanost majke	-.00	-.01	.02	.03	.01	.06
21. Osuđivanost drugih članova obitelji	-.02	-.06	-.04	-.05	-.08	.01
22. Aktivnost roditelja u odgoju djeteta	.13	-.23	-.10	-.15	-.23	-.15
23. Aktivnost roditelja u obrazovanju djeteta	.09	-.20	-.09	-.12	-.24	-.15
24. Informiranje roditelja o djetetu u školi	.11	-.11	-.04	-.02	-.11	-.07
25. Tko se pretežno bavi odgojem djeteta	.01	-.09	-.06	-.08	-.07	-.08
26. Roditelji savjetuju dijete	.13	-.10	-.06	-.07	-.12	-.11
27. Roditelji nagrađuju dijete	.02	-.05	-.13	-.06	-.12	-.08
28. Roditelji postavljaju prevelike zahtjeve djetetu	-.04	-.08	-.04	-.11	-.14	-.11
29. Dijete je pod čvrstom kontrolom	-.12	-.07	-.03	-.11	-.06	-.10
30. Roditelji fizički kažnjavaju dijete	.04	-.17	-.06	-.23	-.21	-.17
31. Roditelji verbalno kažnjavaju dijete	-.04	-.09	-.03	-.23	-.21	-.17
32. Roditelji opravdavaju neprihvatljive postupke djeteta	-.10	-.13	-.04	-.12	-.11	-.07
33. Roditelji društveno izoliraju dijete	.03	-.07	-.07	-.07	-.16	-.05
34. Roditelji biloški lišavaju dijete	.05	.01	-.01	-.02	-.04	-.01
35. Roditelji potiču sportsku aktivnost djeteta	.10	-.11	-.15	.01	-.18	-.10
36. Roditelji potiču kulturno umjetničku aktivnost djeteta	.05	-.13	-.08	-.14	-.09	-.11
37. Roditelji potiču društveno korisnu aktivnost djeteta	-.01	-.06	-.04	-.11	-.09	-.09

Tabela 2

REZULTATI KANONIČKE I KVAZIKANONIČKE ANALIZE

KANONIČKA KORELACIJA (C) = 0.46

VJEROJATNOST DA JE C = 0 = 0.000

KVAZIKANONIČKA KORELACIJA (Q) = 0.30

VJEROJATNOST DA JE Q = 0 = 0.000

KORELACIJA IZMEĐU KANONIČKOG I KVAZIKANONIČKOG
FAKTORA U PROSTORU VARIJABLI OBITELJSKIH UVJETA = 0.65

KORELACIJA IZMEĐU KANONIČKOG I KVAZIKANONIČKOG
FAKTORA U PROSTORU KONATIVNIH KARAKTERISTIKA = 0.70

Tabela 3

STRUKTURA KANONIČKIH (F) I KVAZIKANONIČKIH (S) FAKTORA U PROSTORU
VARIJABLI OBITELJSKIH UVJETA I PROSTORU KONATIVNIH KARAKTERISTIKA I NJIHOVI
KANONIČKI (W) I KVAZIKANONIČKI (X) KOEFICIJENTI

OBITELJSKI UVJETI	F	W	S	X
1. S kim dijete živi	-.09	-.24	-.08	-.02
2. Da li su roditelji živi	-.06	.01	-.05	-.05
3. Da li roditelji žive zajedno	-.09	.11	-.13	-.03
4. Da li su roditelji razvedeni	-.05	.03	-.09	.00
5. Broj djece u obitelji	-.24	-.13	(-.30)	-.14
6. Red rođenja ispitanika	-.17	-.10	-.19	-.11
7. Da li roditelji rade u inozemstvu	-.03	-.03	-.00	-.01
8. Tko se bavi ispitanikom dok su roditelji u inozemstvu	-.03	-.02	-.05	-.00
9. Stanarski odnos	.14	.07	-.06	.03
10. Komfort stana	-.14	-.02	(-.42)	-.15
11. Prostor za učenje	-.12	.01	(-.43)	-.15
12. Mjesečni prihod obitelji	-.01	.19	(-.42)	-.08
13. Odnosi u obitelji	-.17	-.16	(-.56)	-.17
14. Svađe i fizička razračunavanja u obitelji	-.15	.28	(-.58)	-.21
15. Roditelji prekomjerno piju	-.10	.17	(-.52)	-.15
16. Prekomjerno piju drugi članovi obitelji	-.12	-.10	(-.31)	-.12
17. Skitnja u obitelji	.01	.00	-.28	-.06
18. Nerad u obitelji	.01	.32	(-.41)	-.02
19. Osuđivanost oca	.02	.05	-.17	-.12
20. Osuđivanost majke	.00	.12	-.12	.04
21. Osuđivanost drugih članova obitelji	-.15	-.04	-.25	-.08
22. Aktivnost roditelja u odgoju djeteta	(-.63)	-.50	(-.76)	-.37
23. Aktivnost roditelja u obrazovanju djeteta	(-.54)	-.15	(-.76)	-.34

OBITELJSKI UVJETI	F	W	S	X
24. Informiranje roditelja o djetetu u školi	-.27	.20	(-.57)	-.16
25. Tko se pretežno bavi odgojem djeteta	-.21	-.12	-.29	-.15
26. Roditelji savjetuju dijete	(-.32)	-.17	(-.49)	-.21
27. Roditelji nagrađuju dijete	-.08	.06	(-.38)	-.17
28. Roditelji postavljaju prevelike zahtjeve djetetu	-.27	-.06	-.20	-.19
29. Dijete je pod čvrstom kontrolom	-.15	.04	-.09	-.13
30. Roditelji fizički kažnjavaju dijete	(-.65)	-.48	(-.52)	-.34
31. Roditelji verbalno kažnjavaju dijete	(-.43)	-.27	(-.47)	-.23
32. Roditelji opravdavaju neprihvatljive postupke djeteta	-.29	-.09	(-.37)	-.17
33. Roditelji društveno izoliraju dijete	-.26	-.01	(-.36)	-.18
34. Roditelji biološki lišavaju dijete	-.07	.14	-.18	-.03
35. Roditelji potiču sportsku aktivnost djeteta	-.12	-.02	(-.38)	-.23
36. Roditelji potiču kulturno-umjetničku aktivnost djeteta	(-.37)	-.22	(-.45)	-.22
37. Roditelji potiču društveno korisnu aktivnost djeteta	-.24	.08	(-.42)	-.15

Tabela 3 (nastavak)

KONATIVNE KARAKTERISTIKE	F	W	S	X
1. EPSILON	-.17	-.34	-.05	-.16
2. HI	(.59)	.57	(.84)	.48
3. ALPHA	.21	-.61	(.80)	.30
4. SIGMA	(.78)	.68	(.67)	.35
5. DELTA	(.65)	.42	(.84)	.59
6. ETA	(.46)	-.14	(.87)	.44

Kao što se vidi iz tabele 1 lokalne veze između pojedinih karakteristika obiteljskih prilika i pojedinih konativnih karakteristika u djece u pravilu su niske i najčešće statistički beznačajne. Prema tome nijedna karakteristika uvjeta života u obitelji ne može sama po sebi ni poticati ni sprečavati konativni razvoj djeteta. Međutim, njihovo djelovanje kao skupa međusobno interno povezanih karakteristika, može biti značajan činilac razvoja ličnosti djeteta. Iz tabele 2 je vidljivo da ova povezanost nije osobito velika, bez obzira nato da li je izračunata pod kanoničkim (.46) ili kvazikanoničkim (.30) modelom, ali je u oba slučaja statistički značajna na razini vjerojatnosti pogreške manje od 0.01.

Izračunata pod kanoničkim modelom ova povezanost se može pripisati povoljnom utjecaju angažiranosti roditelja u odgoju i obrazovanju djeteta i to bez fizičkog i verbalnog kažnjavanja, na efikasnost regulacije reakcija napada (SIGMA), na koordinaciju (DELTA) i integraciju (ETA) regulativnih funkcija i na efikasnost regulacije organskih funkcija (HI).

Ovi rezultati, a osobito rezultati kvazikanoničke analize, govore u prilog onih istraživanja koja su ukazala na povoljan utjecaj socijalne sredine na razvoj poželjne strukture ličnosti (Munn, 1961; Hadfield, 1962; James, 1970; Forman i Forman, 1981; Cornell i Grossberg, 1987, prema Karnes i D'Illio, 1988). Struktura kvazikanoničkog fak-

tora u prostoru varijabli obiteljskih prilika još je indikativnija od one pod kanoničkim modelom. Pored dominantnog položaja aktivnosti roditelja i u odgoju i u obrazovanju djeteta i odsustva primjene fizičkih i verbalnih kazni, na kvazikanoničkom faktoru su se, kao značajan skup obiteljskih karakteristika pojavile i varijable socio-patoloških pojava u obitelji (odnosi u obitelji, svađe, fizičko razračunavanje, alkoholizam i nerad u obitelji s logički negativnim projekcijama), ali i ekonomski standard (komfor stana, prostor za učenje, mjesečni prihod) i angažiranost roditelja u poticanju sportske, kulturno-umjetničke i društvene aktivnosti djeteta.

U konativnom prostoru kvazikanonički faktor je vrlo dobro definiran gotovo svim varijablama izuzev regulacije aktiviteta (EP-SILON) i ponešto diskutabilne pozicije anksioznosti (ALPHA) koja ima dosta niži kvazikanonički koeficijent od ostalih.*

* pod kanoničkim modelom ALPHA se ponaša kao supresor

Prema tome, dobijeni rezultati ukazuju na to da je u povoljnim obiteljskim prilikama veća vjerojatnost da se razvijaju djeca sa poželjnijom strukturom ličnosti. Takva djeca će biti manje agresivna, bolje socijalizirana, s manje psihosomatskih smetnji i shizoidnih, paranoidnih i maničnih simptoma. Općenito se može reći da je veća vjerojatnost razvoja psihički "zdrave" djece u onim obiteljima u kojima postoji aktivna briga roditelja oko socijalizacije njihove djece i

ako se ona odvija u optimalnoj psihološkoj i socijalnoj klimi (dakle bez sociopatoloških aberacija odraslih članova obitelji) i u optimalnom ekonomskom standardu obitelji.

Naravno, na osnovu ovih rezultata moguće je postaviti barem dvije hipoteze. Jedna bi se mogla oslanjati na teorije o genetskim faktorima razvoja ličnosti. U tom slučaju se može pretpostaviti da roditelji sa normalnom konativnom strukturom ličnosti osiguravaju i normalnu psihološku i socijalnu klinu u obitelji i istovremeno osiguravaju i normalan konativni potencijal u svoje djece. Druga, dosta environmentalistički orijentirana, hipoteza oslanja se na značaj povoljne socijalne klime na stabilnost odnosa u obitelji i, s tim u vezi, optimalan razvoj ličnosti djeteta. Ova druga hipoteza je ipak vjerojatnija.

Zanimljivo je, naime, ovom prilikom dodati da je za konativni razvoj djeteta, sudeći po ovim rezultatima, irelevantna struktura i cjelovitost obitelji (s kim dijete živi, da li su roditelji razvedeni, da li su živi ili da li žive zajedno, da li rade u inozemstvu...). Slično zaključcima K. Bosnar i F. Prota (1989) da mikroklima odrastanja nema nikakvu prediktivnu vrijednost za kognitivni status djece, i iz ovih rezultata proizlazi da za razvoj ličnosti djece nije bitno da li je netko odrastao s oba ili bez ijednog roditelja ili da li je boravio u dječjem vrtiću duže vrijeme ili uopće nije, već je bitno da li je permanentno prisutno aktivno bavljenje djecom svih onih s kojima dijete živi.

LITERATURA

1. Bašić, J. i J. Rusan (1989): Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u osnovnoj školi, uvjeti života u obitelji i model pedagoškog tretmana. Studijski projekt, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 121-158.
2. Bosnar, K. i F. Prot (1989): Relacije indikatora porodičnog statusa i kognitivnih sposobnosti. *Primijenjena psihologija*, 10, 3:211-216.
3. Cornell, D.G. and I.W. Grossberg (1987): Family Environment and Personality Adjustment in Gifted Program Children. *Gifted Child Quarterly*, 31, 2:59-64.
4. Dobrenić, T., V. Poldrugač, i M. Singer (1975): Porodične prilike maloljetnih delinkvenata. *Defektologija*, XI, 1:3-29.
5. Forman, S.B. and B.D. Forman (1981): Family Environment and Its Relation to Adolescent Personality Factors. *Journal of Personality Assessment*, 45, 163-167.
6. Hadfield, J. A. (1962): *Childhood and Adolescence*. Peuguin Books Ltd. Meddlesex
7. Hotelling, H. (1936): Relations between two sets of variates. *Biometrika*, 28, 321-337.
8. James, D.E. (1970): *Introduction to Psychology*. Granade Publishing Limited, London.
9. Kamenov E. (1987): *Predškolska pedagogija*. Zavod za udžbenike i nastavnika sredstva. Beograd.
10. Karnes, F.A. and V.R. D'Illo (1988): Comparison of Gifted Children and Their Parents' Perception of the Home Environment. *Gifted Child Quarterly*, 32, 2:277-283.
11. Krech, D. i R. Crutchfield (1978): *Elementi psihologije*. Naučna knjiga, Beograd.
12. Momirović, K., S. Horga i K. Bosnar (1982): Prilog formiranju jednog kibernetičkog modela strukture konativnih faktora. *Kineziologija*, 14, 1B5, 83-108.
13. IMomirović, K., V. Dobrić i Ž. Karaman (1983): Canonical covariance analysis. *Proceedings of the V International symposium 'Computer at the University'*, Cavtat, 463-474.
14. Munn, N.L. (1961): *Psychology*. Houghton Mifflin Company, Boston.

ATTRIBUTION TO THE STUDY OF FAMILY CIRCUMSTANCES AFFECTING THE DEVELOPMENT OF SOME PERSONALITY CHARACTERISTICS

Summary

Data about 37 characteristics of family life conditions and 6 conative childrens characteristics, were collected on the sample of 464 children of both sexes. These conative characteristics were: 1. regulation of the defense reactions, 2. attack reactions, 3. organic functions, 4. coordination of regulative functions, 5. integration of regulative functions and 6. regulation of activity. Canonic correlation analysis and quasi canonic analysis of covariance showed low, but statistically significant connection between family circumstances and child's personality characteristics. This connection can be attributed to beneficial influence of good onterpersonal family relations and the educational family relations and the educational parental contribution to the conative child's efficiency.